

כתרי תורה

לק"י. פרשת צו את אהרן וחג הפסח ה'תשפ"א ב'של"ב. גליון מ"ח
הגות והלכה בעניני דיומא ופרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

גליון זה מופץ
לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבלבו ועל פניו
האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי
מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל
ביבילחט"א הרב צבי בלאט שליט"א. ולע"נ דודי הרב
אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום
צאלח זצ"ל, ומרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה.
ולזכות הרב אברהם ב"ר שלמה, וישראל ב"ר יהודה
לרפואה שלמה במהרה בתוך חולי בית ישראל
אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה
הערות והארות יתקבלו בברכה במייל
avish964@Gmail.com

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק'
לעילוי נשמת אביו הרב יחיא ב"ר יצחק עומיסי זצ"ל - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ

חמץ הבלוע בסתימות השניים

א [הפוסקים דנים, האם יש לחוש לבליעות חמץ בסתימות שבשיניים. ובפשטות לעניין בליעות שע"י חוס אין לחוש כי על פי רוב אין אדם מכניס לתוך פיו מאכל חם שהיד סולדת בו (מעשה אי"ש ח"ה עמ' י"ח, שבת הלוי ח"א סי' קמ"ח). אמנם, אם לעס בשיניו דבר חריף עם לחם, לכאורה יש לחוש בזה לחמץ הבלוע שכאשר יאכל דבר חריף בפסח, יפליט את טעם החמץ, ואף שהוא פגום החרף משיבח את הטעם הפגום (יו"ד סי' צ"ו ס"א), וכעין זה מצאנו בדין מדוכה שפסק מרן השו"ע (סי' תני"א סעי' ט"ז) שצריכה הגעלה. והטעם, מפני שרגילים לדוך בה דברים חריפים עם פירורי לחם (משנ"ב שם ס"ק פ"ו). מאידך ישנן כמה סיבות להקל. א' הרי פסק בשו"ע (שם) שמעיקר הדין רק קורט של חלתית נקרא דבר חריף ולא שאר הדברים החריפים. ועוד י"א, שמה ששוהה בתוך חלל הפה כמה שעות, נפגם הרבה (שו"ת מנחת שלמה תנינא סי' נ"ז). גם י"א, שדוחק הלעיסה בשיניים אינה דומה לדוחק הסכין והמכתשת (אורחות רבינו ח"ב עמוד כ"ו). ושאלתי את מרן הגר"י רצאבי שליט"א ואמר דאף שמן הדין מותר, מ"מ ראוי להחמיר ולא לאכול כ"ד שעות קודם הפסח פת עם דבר חריף כבצל או חילבה חריפה הרבה.

וריקת חמץ לפח הציבורי

ב נשאלה שאלה האם מי שנותר לו חמץ מסעודות השבת, מותר לזרוק [לפני סוף זמן ביעורו] לפח אשפה הציבורי, או כיון שהפח שייך לרשות המקומית, אין זה נחשב מקום הפקר. ראשית יש לידע, כי אף שפסק השו"ע (סי' תמ"ה ס"ג) שהזרק את חמצו במקום הפקר ע"מ שיאכלוהו העורבים ולבסוף לא אכלוהו, צריך לבערו. והטעם, שאין ראוי שיהא החמץ שלו נראה לעין כל אף שהוא מופקר (כף החיים שם ס"ק לז). ולפ"ז לכאורה ה"ה מי שזרק את חמצו לפח הציבורי, עדיין חייב הוא בביעורו אם נותר שם. מ"מ יש לומר שחמץ שזרקו במקום עורבים, הרי החמץ ראוי הוא עדיין לאכילה ולכן אם לא אכלוהו לבסוף העורבים, צריך לבערו, אבל הזרק לתוך פח ציבורי הרי הוא נפסד וערכו אבד ואין מי שיאכלנו משם (שבות יצחק פ"א אות ה' בשם הגר"י אלישיב). ומצד שפח האשפה הציבורי שייך לרשות המקומית, פשוט אין כוונתם לזכות במה שזרקו שם, אלא העמידוהו ברחוב לשמירת הנקיון שלא יזרקו אשפה בכל מקום ולכן נחשב הוא מקום הפקר כרשות הרבים והזרק את החמץ לתוכו, אינו צריך לבערו וכ"כ הפוסקים (אגרו"מ אי"ח ח"ג סי' נ"ז, הגר"ש אירבך הובא בשבות יצחק שם). והרה"ג שאול רצאבי שליט"א בספרו זאת חוקת הפסח (עמ' ל"ח הע' פ"ג) העלה את דברי הפוסקים שמותר לזרוק חמץ בפח הציבורי, והוסיף, דלכתחילה קודם שזרוק, ראוי לשפוך על החמץ חומר חריף הפוגמו ואח"כ יתננו באשפה (כ"כ פסקי תשובות סי' תמ"ד אות י"ח).

הוצאת המצות הרכות מתא ההקפאה בשבת

ג האוכלים בליל הסדר מצות רכות, צריכים להוציאם מן המקפא שיפשירו כמה שעות קודם האכילה. אך השנה שערב פסח חל בשבת יש איסור לכאורה להוציאם בשבת לצורך הלילה, משום הכנה משבת ליו"ט. אמנם למעשה כתב בשע"ה (ח"ג סי' צ"ז הע' ג') שמותר ובלבד שלא יהא בזה אפילו מעט טירחא כגון שמונח במקום שיכול להוציאם מיד עם פתיחת הדלת. ומקור הוראתו ממה שכתבו הפוסקים בשם החיי אדם לעניין הכנה מיו"ט לחברו (כלל קנ"ג סעי' ו'), שהבאת יין ממקום למקום איננה נקראת הכנה כיון שההבאה איננה תכלית הענין אלא אמצעי. עוד יש לדון במצות אלו משום מוקצה, ואף דק"ל שדבר הראוי לאכילה, אין אדם מקצה דעתו ממנו (רמב"ם שבת פכ"ז ה"ד, שו"ע סי' ש"י ס"ב), מ"מ מצות אלו כיון שאסורים הם באכילה בערב פסח, לכאורה מוקצים הם (פמ"ג סי' ש"ח א"א ס"ק י"ב). ואף שאין איסור אכילת מצה בערב פסח לקטנים שאינם יודעים

בסיפור יציאת מצרים (רמ"א סי' תע"א ס"ב) וא"כ מצות אלו ראויים להם לאכילה, מ"מ כיון שהם מצות מצוה, הרי הוא מקפיד עליהם שלא ליתנם לקטנים. ולמעשה הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א (בשיעורו במוצ"ש פרשת ויקרא ה'תשפ"א), דכל שיש לו מצות שמורות שראוי לצאת בהם ידי חובת אכילת מצה, ואף אם יש לו מצות מכונה [שמן הדין יוצאים בהם ידי חובה] אין המצות הרכות מוקצה, כיון שראויות הן לקטנים, ומותר להוציאן בלא טירחא מההקפאה כדי להפשירן.

מתי מותר ללבוש בגדי יו"ט

ד שאלה: האם מותר בשבת לפני כניסת החג, להחליף בגדים לצורך החג. תשובה: ראיתי מביאים בשם בעל הקהילות יעקב זלה"ה (מבקשי תורה יו"ט עמ' רי"ב) שאף שבגדי יו"ט צריכים להיות יותר טובים משל שבת (שו"ע סי' תקכ"ט ס"א) מ"מ ביו"ט הסמוך לשבת ילבש את בגדי היו"ט כבר מערב שבת שלא יהא זלוול בכבוד השבת. מאידך, כבר כתב הכף החיים (שם ס"ק כ"ג) שביו"ט הסמוך לשבת יכול להחליף בגדי יו"ט בשבת, רק שלא יעשה כן סמוך לחשיכה מפני שנראה כמכין משבת ליו"ט. אלא או ילבשם בליל החג אחר צאת השבת, או מבעוד יום ויכוון בהם לכבוד שבת. וכן מובא בשם הגר"ש אירבך (שולחן שלמה יו"ט וחוה"מ ח"ב עמ' ק"י הע' א') דפשוט שמותר להחליף בשבת בגדים לצורך החג, כי במה שלבוש בהם גם בשבת יש בזה משום כבוד השבת. וכן אמר לי מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

מי שקשה לו לאכול כרפס

ה נהגו בקהילותינו לקחת עלי פטרוזיליה לכרפס (ע"י מש"כ מרן הגר"י רצאבי שליט"א באגרותא דפסחא פרי עץ חיים עמ' ק"צ). ושאלתי את מרן שליט"א על מי שאינו רגיל באכילת ירקות אלו וקשה עליו מאד, האם יכול ליקח דבר אחר כגון תפוחי אדמה שנהגו בהם בני אשכנז או שיש בזה משום שינוי מנהג. והשיב, דאף שעדיף יותר ליקח עלי פטרוזיליה לכרפס ולכן ינסה ליקח מעט מהם או עלי סלרי או ירק עלים אחר ואם אף זה קשה לו, יקח תפ"א או שאר פרי אדמה ואף מלפפון וכדו'.

ציבור ששינו בסדר הקריאת בפסח

ו מעשה היה בפסח שחל בשבת, שטעו באחת מבתי הכנסיות וקראו פרשת 'ראה אתה אומר אלי' [שהיא קריאת 'פסל לך', שבשבת מוסיפים בה פסוקים מ'ראה' במקום לקרוא 'משכו', משום שסברו שבשבת של פסח תמיד קוראים 'ראה' אף כשחל יו"ט ראשון בשבת. ובאו בשאלה כיצד יקראו למחרת ביום א' דחוה"מ. האם קריאת 'משכו' להשלים מה שהחסירו ביום הראשון, או ימשיכו כסדר, קריאת 'שור או כשב'. והנה מה שתקנו חכמים לקרוא ביום הראשון משכו, הוא מפני הנס שנעשה לבכורים. וביום השני היא קריאת המועדים שור או כשב שנקראת גם בסוכות. ובארבעה ימים שלאחר מכן קוראים מענייני חג הפסח הכתובים בתורה כפי סדר כתיבתם בתורה. 'קדש' בפרשת בא, 'בכספא' בפרשת משפטים, 'פסל' בפרשת כי תשא, ו'במדברא' בפרשת בהעלתך. וכתב הפר"ח (סי' ת"צ סק"ה, והביאו השת"ז שם סק"ח) דבארבעה ימים האלו אם טעו וקראו את המאוחר, למחרת יקראו מה שהחסירו אמש. ומשמע דאם טעו ביום הראשון שאינו מהארבעה הנ"ל וכמו בשאלה שפתחנו בה, אין צריך להשלים קריאת 'משכו', ויקראו 'פסל' שוב ביום החמישי (כן נסתפק הפמ"ג בדעת הפר"ח והביאו הביה"ל בסי' תפ"ח ד"ה סימן). ולמעשה הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א להשלים את הקריאה אך לא למחרת, אלא ימשיכו לקרוא בשאר הימים כסדר וביום החמישי שכולם קוראים 'פסל' יקראו הם 'משכו' רק יחלקוהו לג' גוברי. ולדבריו אין כוונת הפר"ח שדוקא בארבעה ימים הנ"ל אם טעו ישלימו, אלא שחידש לומר דבאלו הארבעה אף שקריאתם כסדר שהם כתובים בתורה, יש להם השלמה.

חצי התורה בפסוקים במשנת רבותינו

וישזוזו ויקוזו משה מדמו ויתן על תנור און אהרן הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית (ז' כ"ג)

רמז בשלשלת שבתית וישחט

א' ג' וישחט אמורים בפרשה זו, והם בפסוקים ט"ו, י"ט, כ"ג. וטעמיהם שונים וכמ"ש מו"ז מוהר"ח קרח ולה"ה, קדמא רביע, תנינא אתנח, בתרא שלשלת. ס"י רא"ש ע"כ. ועי' עולת שלמה רמז נאה לשלשלתם. ובמדרש אור האפילה הביא רמז לטעם השלשלת האמור בפסוק זה, כי השלשלת נקראת גם מרעים, וזה היה הקרבן הראשון ששחט אהרן וכיון שהשחיטה צריכה כוונה, ועדיין לא הורגל בעבודה, לכך רעד ופחד ונרתת שמה ישנה משהו במחשבה ע"כ.

ויש להעיר, חדא, מדוע לא נקבעה השלשלת בוישחט הראשון, ועוד, דהלא מבואר בתורת כהנים כאן, דכל שבעת ימי המילואים היה משה משמש בכהונה גדולה, הוא היה שוחט הוא היה זורק הוא היה מזה וכו' לכך נאמר וישחט משה ויזרק ע"כ. וכן מבואר במדרש לקח טוב עה"פ ויקרב אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו (לקמן ט', ח), זה היה חוץ משבעת ימי המילואים, שהקריב משה שנאמר וישחט ויקח משה, וכאן וישחט את עגל החטאת אשר לו. וכן הוא בציוי האמור בפרשת תצוה (כ"ט, י"א) שנצטווה משה, ושחטת את הפר. וכמ"ש שם הראב"ע. ועי"ש ברלב"ג שכתב דאף שהשחיטה כשרה בזר, כאן לעוצם הענין וגדולתו נצטווה משה דווקא, שהיה כהן גדול באותן הימים. וא"כ קשה דבשחיטה זו האמורה ביום הראשון למילואים (כמבואר לקמן פסוק י"ג) עדיין לא שחט אהרן.

ויש לדחוק דכוונתו כי זה האחרון שנזכר בתורה שעשאו משה, ורק מכאן ואילך שחט אהרן לכך הוקבעה על האחרון שאז נרתת ביודעו שמכאן ואילך עתיד לשחוט בעצמו. [ומצאתי למו"ז מוהר"ח זלה"ה שהביא מדרש זה בלשון 'לפי שעדיין אהרן התחיל להקריב, ולזה היה מתערער ומרתת וכמ"ש כל ההתחלות קשות' ע"כ, והלשון 'עדיין' מסכים יותר עם מה שביארנו]. אך עדיין קשה, שהיה ראוי לקבועה על השחיטה הראשונה של אהרן, האמורה לקמן (ט', ח) וצ"ע.

ומצאתי להנצי"ב בהעמק דבר (שמות שם) שחלק על הראב"ע וחידש לומר, דכמו שמצינו בזבחים (לב, א) שדרשו מדכתיב והקריבו בני אהרן (ויקרא א' ה') ש"מ דמהקרבה ואילך מצות בני אהרן הכהנים, אבל העבודה שקודמת לזה כשרה בזר. ה"נ יש ללמוד על עבודת ימי המילואים מדכתיב ויקח משה, ש"מ דדוקא מאותה לקיחה עבודת הכהונה, אבל השחיטה כשירה בזר, ע"ש. וא"כ שפיר י"ל שבימי המילואים שחט אהרן.

אכן מלבד שדבריו צ"ע מהאמור בתו"כ, גם לעניינינו לא ייושבו הדברים לגמרי, דהיה ראוי לקבוע את השלשלת בוישחט הראשון.

ג' מוסרות לחצי התורה בפסוקים

ב' הנה חצי התורה בפסוקים, נמסר ב'מוסרה' שהוא בפסוק וישם עליו את החשן (ח, ח). וכ"ה במחברת התיגאן (בנדרמ"ח עמ' ק"נ).

אך במסכת סופרים (פ"ט ה"ג) איתא, וישחט צריך להיות [חיי"ת] פשוט שהוא חצי הפסוקים של תורה ע"כ. [המוסגר הוא מנוסחאות כת"י, וכ"ה בספר התרומה סוף הלכות תפילין ובמחזור ויטרי סוף הלכות תפילין]. ו'פשוט' ענינו גדול כמבואר שם בה"א לענין ב' דבראשית וכמו שביאר בספר התרומה 'פירוש גדולות ורחבות משאר אותיות'. ונראה שבא לסמן שכאן חציין של פסוקים. וכ"כ בתורה תמימה (שמיני אות קמ"ד).

והנה ג' וישחט אמורים בפרשה וכנזכר לעיל, ויש עוד שתיים בראשי הפסוקים בסמוך בפרשה הבאה, והם בפרק ט' פסוקים י"ב וי"ח.

ותמה בנחלת יעקב על המ"ס, דלא נתפרש איזה מהם הוא אמצע התורה. ועי"ש שכתב דמסתבר שהוא הראשון (פסוק ט"ו) שהוא הקרוב לחצי התורה שבמוסרה הנזכרת לעיל. וכ"כ הגרעק"א (דרוש וחידוש, מהדו"א אה"ח עמ' תר"מ) דוישחט שבמסכת סופרים, הוא בפסוק ט"ו, ע"ש.

אך עדיין קשה ומה בכך שהוא הקרוב, עדיין יש הפרש ח' פסוקים ביניהם, ועוד דהיה למסכת סופרים לפרש באיזה וישחט עסקינן, ולא לסמוך על השערתנו. והרב מנחת שי (ת, ח) כתב דיש להגיה המסכת סופרים כהמוסרה. ויש להעיר דלגרסת ספר התרומה הנזכרת לעיל לא מסתבר שנפלה ט"ס, שהרי דקדקו להוסיף אות 'חיי"ת', ש"מ שכך היתה המסורת מתחילה על תיבת וישחט.

ג' מסורת שלישית מצינו בגמרא בקידושין (ל, א) והתגלח (י"ג, ל"ג) חציין של פסוקים. ושם בגמרא בעי רב יוסף, והתגלח מהאיי גיסא או מהאיי גיסא, וביארו המאירי ובשיטה לא נודע למי, דא"א לומר שהוא הפסוק האמצעי, משום דפסוקי התורה ה' אלפים תתמ"ח, כמבואר בסמוך (ולפנינו בגמרא, תתפ"ח) וא"כ חייב להיות מהאיי גיסא או מהאיי גיסא. א"ל אב"י, הבה ונמנה את פסוקי התורה ונראה. ומשני, בפסוקי נמי לא בקיאין, והראיה דכי אתא רב אחא בר אדא אמר, במערבא פסקי ליה להאיי קרא הנה אנכי בא אליך בעב הענן וכו' (שמות י"ט, ט) לתלתא פסוקי. (עי' אריכות בכל שמעתתא דא בשערי יצחק משפטים התשע"ד).

אנן לא בקיאין בפסוקי

ד' ובמנחת שי אחר שהכריע בין שתי המסורות הראשונות דחצי התורה הוא בוישם עליו את החשן, תמה מהא דבגמרא חצי התורה הוא בויתגלח. ועוד תמה, על ההפרש בין מנין הפסוקים שבחומשין לפנינו לבין המנין המוזכר בגמרא [ובחלק ממהדורות מנחת שי נוסף, כי כפי חשבון הנמסר בכל החומשין עולה פסוקי התורה, חמשת אלפים תתמ"ח ע"כ. והנה קושינו זו לפי שגרס בגמרא ח' אלפים תתפ"ח, אך בגמרא לפנינו הוא ה' אלפים תתפ"ח, וא"כ אין הפרש גדול. ועי' מסורת הש"ס ובהגהות וציונים שבש"ס עוז והדר. ובתורה שלמה שמיני במילואים אות י"ב].

ויש שתוצו דלא בקיאין בפסוקים, ומכח זה נפלו המחלוקות במנין הפסוקים (עי' נחלת יעקב על המ"ס). ויש להעיר דבספר המקנה (קידושין שם), הבין בכוונת הגמרא דרק בפסוק הנה אנכי בא אליך נחלקו, אך בשאר פסוקי התורה שפיר ידעינן חלוקתם, ע"ש. וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. אך מהר"י עמדין בהגהותיו (שם), כתב דהא דאמרינן במגילה (כב, א) כל פסוק דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן לה, לא ידע לן שפיר כי לא בקיאין בפסוקים, ולכך הכל לפי המנהג. ש"מ שהבין כי גם בשאר התורה אין אנו יודעים חלוקתם, ולדבריו א"ש. (ויש בזה אף חידושים להלכה, כיעוין במש"כ מרן שליט"א בדברי חפ"ז ט"ז שיצ"ל בס"ד מקרוב עמ' רכ"ח בהערה ד"ה מלבד).

אך הרב מנחת שי לא ניחא ליה בתירוץ זה, דהרי הפרש גדול יש ביניהם [כוונתו הן על מנין פסוקי התורה וכאמור, והן על חצי התורה שההפרש ביניהם קס"א פסוקים], ועמד בקושיא וכתב זעזא יתריץ.

וישחט חצי התורה בדפין

ה' שיטה חדשה הביא מרן שליט"א בתולדות יצחק (עמ' י"ד בהוספה לדף י"ח) כי נמצא תאג קדום מתימן (לפני כשש מאות שנה, הנקרא חומש גסטר עמ' רכ"ז) שכתב בראש הדף המתחיל בפסוק וישחט (פסוק כ"ג) נ"ב, חצי התורה בדפין. והיינו כמ"ש הרמב"ם (פ"ט מס"ת ה"י) ס"ת שכתבתי אני וכו' מנין הדפין של כל הספר מאתיים שש ועשרים דף ע"כ וסימנך רכו דבריו משמן (תהלים נ"ה, כ"ב), דהיינו רכ"ז דפי התורה שהם דברי הקב"ה, נעימים יותר משמן. ודף זה הוא בדיוק הדף המאה וארבע עשרה שהוא תחילת חצי השני של הספר. ובתורה שלמה (כרך כ"ט פרק ה' אות ג') כתב דתיבה זו נמצאת בראש הדף, בכל ספרי התורה והתיגאן הכתובים כמסורת תימן. ולפי"ז א"צ להגיה במסכת סופרים וישם במקום וישחט כמו שרצה בעל מנחת שי, אלא במקום חצי הספר בפסוקים לגרוס בדפים. ובזה ייושב ג"כ מדוע לא פירטו במסכת סופרים לאיזה וישחט כוונתם, כי רק וישחט זה הוא בראש הדף, וסימנו עליו לומר שהוא חצי הספר. וזו ראיה גדולה למסורת ספרי תימן, שהרי סימן זה יתכן רק לפי צורת וסדר הכתיבה שבהם (ועי' נר יאיר עמ' רמ"א).

תרומה הבדילנו – דימוי עם ישראל ל'תרומה'

הגאון הרב אייל גיאת שליט"א

ראש בית המדרש לדיינות 'דרך קצרה'

[א] מהרי"ץ (עץ חיים ח"ב דף ט, א) עמד על מטבע לשון זו "תרומה הבדילנו" שאנו מוספים בנוסח הקידוש, ואלו דבריו: "התרומה נקראת קודש, שהזר האוכלה חייב מיתה – כן ישראל "כל אוכליו יאשמו" (ירמיה ב, ג). ולזה הענין, לחייב אוכליו קראם תרומה". נראה, שיש בדימוי זה לתרומה עניין לעצם ההבדלה שבין ישראל לעמים.

אפשר ולא בכדי, כי מחבר נוסח זה, כינה את בחירתנו מן האומות כ"תרומה הבדילנו". יש בתרומה מאפיין מיוחד אשר קיים גם בבחירתנו מיתר העמים, הבה נתבונן.

קודם הפרשת התרומה, כאשר הפירות עדיין "טבולים" – כל הפירות שווים, אין שום פרי אשר יש לו חשיבות על פני רעהו. לא כן לאחר ההפרשה, לאחר קריאת שם "תרומה", אותם פירות בעצמם מקבלים קדושה מיוחדת, קדושה המתירה אותם באכילה רק לזרע אהרן הכהן. פירות אלו, אשר חל עליהם שם תרומה – שונים הם במהותם! – "חולין" ו"קודש"!!... אין כאן רק הבדל בחשיבות ובמעלה, יש כאן שתי מהויות שונות, אע"פ שלענין בשר אין ניכר שום הבדל ושניהם נראים אותו הדבר – כך ישראל שונים במהותם מיתר אומות העולם!

הכוזרי (מאמר א אותיות לא-לג) מבאר, כי מעלת ישראל על האומות, היא כמעלת החי מהצומח והמדבר מהחי. לאחר דרגת מדבר, ישנה דרגה גבוהה יותר וחלוקה במהותה – דרגת "ישראל"!

"תרומה הבדילנו", בא לבטא את מעלתנו על הגויים, להורות, כי למרות הדמיון החיצוני, בהיותנו בני אנוש, קרוצי חומר, ילודי אישה – שונים אנו מהם ומהמוניהם, כהבדל התרומה מן החולין!

[ב] תאמרו "גזענות". תאשימו, כי זה מזכיר פרק אפל בהיסטוריה, פרק בן כמה עשרות שנים, שעה וקמה אומה אשר חרטה על דיגלה כי ישנו "גזע עליון", "גזע נבחר"... לא מיניה ולא מקצתיה, הסכיתו ושמעו: עליונותנו – בהשקפת היהדות – באה לתבוע, לדרוש ולחייב אותנו יותר! אנו עם סגולה, עם קודש, ולכך אנו נתבעים לקיים תרי"ג מצוות, בה בשעה שיתר האומות מצווים אך בשבע מצוות.

אין בעליונותנו בכדי לתת גושפנקא או היתר לרמוס את מי שמעלתו אינה כמעלתנו. ב"גזענות" שכזו, אין שום חיסרון! אדרבה, מחמת עליונותנו אנו נענשים יותר מן האומות, כמו שנאמר (עמוס ג, ב) "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם" (ראה עוד כוזרי מאמר ב אותיות לג-מד).

לעומת זאת, אותם שייחסו לעצמם את התואר "גזע עליון" – עליונותם, באה להצדיק את מעשיהם הנוראיים, לרמוס ולרצוח את כל מי שלדעתם חשוב פחות! – זו גזענות נפשנית! זו גזענות מרושעת! במעשיהם אלו, הם הכתימו בדם, אש ותימרות עשן את המושג "גזענות"! זאת ועוד. גזענות שלילית, היא זו הגורסת, כי אין אפשרות לשנותה, אי אפשר להתעלות ולהגיע אל שיא המעלה, אין דבר שיכול לרומם אותה להיות גזע עליון. מאידך, היהדות מוכנה לפרוס את כנפיה תחת כל אשר בשם ה' יקרא. כל אחד יכול לבוא ולהתרומם לרום המעלה. לא! – בשום פנים ואופן, אין אנו חשים במבוכה, שעה ובעל הבית או חזו כוס יין בידו, מקדש ומסלסל בקולו "תרומה הבדילנו מכל העמים בחר בנו וירצנו".

כתר של א"ש

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה ואש המזבח תוקד בה (ו', ב') ובתורת כהנים איתא אין צואה אלא זירוז מיד ולדורות, א"ר שמעון ביותר במקום שיש חסרון כ"ס. וכתב הרמב"ן ז"ל שיש שמעון, אינו על זו הצואה, כי אין בו חסרון כ"ס לבני אהרן המצויים בו' שהרי התמיד אינו ממנום של בני אהרן, ע"ש. ובקיץ המזבח כתב מוהר"ח כסאר זל"ה הוצרך לצוות את אהרן ובניו, הואיל והעולה כולה לגבוה. ובמקום אחר (בדרשה שנדפסה בנחלת אבות ו' עמ' נ"ד) מצאתי שביאר שלא יאמרו הואיל והיא עולה כליל אין לנו תועלת בה כמו החטאת והאשם שאוכלים מהן בשר ע"כ. דחסרון כ"ס אינו רק כשמוציא הוצאות על המצוה, אלא אף שאין לו ממנה תועלת בזמן שיכול היה לעשות מצוה אחרת שיש לו ממנה תועלת.

ובקיץ המזבח כתב ללמוד מכאן שני ענינים בקיום המצוות, האחד, שצריך האדם לשמוח בקיום המצוות, כי הזריזות היא סימן השמחה, ונראה ביאור הענין, כי האדם השמח בעשיתו הוא מזדרז בה, שדעתו שלמה עליה, ומי מונעו לרוץ בדרך התורה, אך כאשר העשייה היא לעול ולמשא, אף שיודע הוא שחייב לעשותה, הרי שיש כוחות מנוגדים מתרוצצים בקרבו ומשכך הרי הוא מתרשל בה. וא"כ כשנצטוונו על הזירוז כלול בזה ציווי על השמחה בקיום המצוות. והעניין השני שיעשה המצוות לשמן שהאדם שאינו מתרשל אף במקום חסרון כ"ס, ניכר שעושה המצוות לשמן, כי אם עושה אותם רק במקום שאין בהם חסרון כ"ס או רק במקום שיש לו בהן תועלת ניכר, אזי הרי הוא עושה רק ע"מ לקבל פרס. נמצאו למדים שחפץ ה' לא רק בעשיית המצוות גרידא אלא שיהיו בלב שלם ושיעשה אותן לשמן.

ונראה דיש ללמוד מכך גם לאידך גיסא, למי שמתקוק לקיים המצוה ואינו יכול, כי בדין יטול שכרו. וכמ"ש מהרי"י ז"ל בפאן במנחת יהודה פרשת עקב (דברים ז', י"ב) ושמתם ועשיתם, שאם אי אפשר לו לאדם לעסוק בתורה ולקיים המצוות, כגון מי שהוא חולה או עני שאין לו במה לקיים המצוות שצריכות חסרון כ"ס, אבל הוא מצטער ממת חליו או עניותו, אז מעלה עליו הכתוב כאלו קיים הכל, כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. וזה שאמרו, ושמתם, שמירה בעלמא, ומתוך כך, כאילו ועשיתם אותם.

בימים אלו שכל בית ישראל מחבבין המצוות ומדקדקים בהם יותר מכל ימות השנה, אין לך השתוקקות וגילוי רצון לעשיית מצוות השי"ת, ומשכך בוודאי יעלה עלינו כאילו קיימנו גם את העבודה שנחסרה מאיתנו בהקרבת הפסחים, ובמהרה נזכה לקיימם בבית עולמים. אכ"ר.

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן

רבי שלמה ב"ר שלום צאלח זלה"ה
ראב"ד צנעא - כ"ב ניסן תרס"ב
רבי ישראל ב"ר שלום עוזירי זלה"ה
ראב"ד בית עראקה - כ"ג ניסן תש"ג
רבי שלמה ב"ר אברהם אלנדאף זלה"ה
מחכמי תימן בירושלים - כ"ד ניסן תשכ"ז
רבי יחיא חמאמי זלה"ה
רב העיר תנעם - כ"ז ניסן תרצ"ט
רבי זכריה ב"ר אביגד שרעבי זלה"ה
מח"ס יבא שילה - כ"ז ניסן תש"מ

רבי יעיש ב"ר יוסף מגארי זלה"ה
מחכמי צנעא - ט"ו ניסן תרס"ב
רבי יוסף ב"ר עואץ מירעני זלה"ה
רב העיר כוחלאן - ט"ו ניסן תשל"ח
רבי שלום ב"ר יצחק מעטוף זלה"ה
רב בברקת - ט"ו ניסן תשל"א
רבי דוד ב"ר סעיד קאפח זלה"ה
חבר ב"ד ק"ק תימן בירושלים - י"ז ניסן תרצ"ז
רבי שלום ב"ר יהודה חבשוש זלה"ה
רב ביה"כ שבזי בירושלים - י"ח ניסן תשל"ג

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו

שיירות מצויות וכך נשאר במנאכה שבתים עד העליה הגדולה לאה"ק עם כל בני תימן בשנת ה'תש"ט.

מעשה שהיה בזמן שכבר חזר והתגורר בשכונת קטמון בירושלים, בקשהו הציבור לעבור לפני התיבה לתפילת 'תיקון הטל', טעה ובמקום לומר 'לך לשלום גשם' ובא לשלום טל' אמר 'בא לשלום גשם' ובא לשלום טל' שהורגל בכך מהימים שהתגורר בתימן שהרי היא ארץ הצריכה לגשם גם בימות החמה. כמובן שמיד תיקן את עצמו לומר כראוי. אך כיון שיצא הדבר מפומיה דגוברא רבא, אותו היום התקדרו השמים בעבים ומטר ניתן ארצה, על אף שהיו אלו ימי חודש האביב ולא היו ראויים לגשם. זיע"א.

קדושתם של חכמי שרעב

[ו] מוהר"ר זכריה ב"ר אביגד שרעבי זלה"ה גדל באוירה של קדושה ורוממות בעיר צירא שבשרעב, בה התגוררו חסידים ויראים ושלמים, וביניהם קדושי עליון, וכך סיפר כי בילדותו בעת שלמד אצל המארי, נכנס מוהר"ר יחיא שרעבי זלה"ה (חודו של מוהר"ר מרדכי שרעבי זלה"ה) ופנה אל המלמד ואמר לו, מדוע עשית עליית נשמה הלילה, המארי שנרתע כיצד נתגלה סודו, התנצל לומר, מזה כמה ימים מחשבותי סוערות ורוחי נודדת אודות קושיא אחת בתורת הנסתר ולא מצאתי לה תשובה, לכן צמתי שלשה ימים, ובלילה האחרון יחדתי יחודים ידועים לשאלו במתיבתא דרקיעא, והשיבוני 'מה לך פה ומי לך פה, כלך אצל רבי יחיא שיפתור לך את ששאלה נפשך'. אמר לו מוהר"ר יחיא זלה"ה, אכן נודע הדבר כי גם אלי נגלו הלילה לבוא להשיבך דבר, וקדמתי לשחר פניך. אוירה קדושה זו חיללה בנפש צעירי הצאן, ולעיתים היו פורשים משבת לשבת להרים שבסביבות העיר להגות בתורה יומם ולילה לא ישבותו.

הרבצת תורה ללא חת

[ז] כשעלה לאה"ק בשנת התרפ"ה הרבה להרביץ תורה ויראה בסביבתו בת"א ואף היה נוסע ליישובים רבים וערים רחוקות לזכור הרבים, ואכן ת"ח רבים זוקפים את הצלחתם ותורתם לאותו עידוד ואהבת התורה שנטע בהם במסעותיו.

מחמת הרבצת התורה שלו, אף שליבו ועיניו היו תמיד בירושלים ואף רכש בה דירה והשתדל מאוד שלא יעברו עליו שלושים יום שלא יבוא לחון פני השכינה בכותל המערבי. אך לבקשת תלמידיו לא העתיק מגוריו אליה שלא להשאיר את הצאן ללא רועה.

תקופה קצרה בצעירותו שימש כפקיד בהסתדרות לפרנסתו לפי שלא רצה להנות משררת הרבנות, בהגיע ימי הבחירות היה עובר ממקום למקום ומעורר את הציבור להצביע אך ורק למפלגות המחזקות את שמירת הדת ולומדיה. מששמע כך ב"ג המתין לו יום אחד בפתח המשרד ואמר לו במי אתה מורה לתלמידך לבחור, השיבו רבינו 'ביראת שמים', אמר לו ב"ג אם כן שים את המפתחות והתפטר, רבינו עשה זאת ללא היסוס, ולא חת מפני איש. אכן מאת השם היתה זאת כדי שיקבל עליו לאת עול הציבור להתמנות כרב ישובי המרכז, זיע"א. (מתולדותיו שבפתח ספרו משפט אמת פירוש על ח"מ בנגלה ובנסתר)

זהירותם וזריזותם של אימותינו הצדקניות באפיית המצות

[א] ידועה ומפורסמת זהירותם של אבותינו הקדושים ואימותינו הצדקניות נע"ג באפיית המצות והשימור מחימוץ, וכמו שכתב באבן ספיר (דף ח"פ, ב) שכאשר שאל את מהר"ר יוסף קארה זלה"ה אודות המצות, השיבו 'אל תדאג על המצות וכו' כבר קדמוך חכמים מירושלים וראו כי נשינו זריזות הנה ומהירות מאוד בכשרות המצות'. וכוונתו למש"כ מהר"ר שלום מנצורה זלה"ה (בהגותו לשוע ס' תס"א סעיף ב'). נדפס בגנוזות עמ' ת"א) על שד"ר נכבד מעיר הקדש שנתאכסן בבית הדיין המצויין איש אלהים קדוש הוא, מהר"ר יוסף קארה ז"ל, וכשהיו מסדרין השלחן, היה מלעיג ומהסס עלינו, ואומר שאנו אוכלים חמץ בפסח, יעו"ש מה השיבו בכלל דבריו, ולענין זריזות הנשים כתב 'כי זה כמה שנים, דור הולך ודור בא, אשר יש בכל דור חכמים ונבונים, רואים מנהג זה, ונראים בבית האפייה אצל הנשים, לזרז אותן וללמד מוסר ולשון חכמינו ז"ל בהתר ואיסור. כי לא ישקוט ולא ינוח כל איש נלבב מבוא אליהן להזהירן, וגם לדקדק אחריהן, וגם לסייען בדברים או בנדנדו, ולפחות ליראן מחומר איסור החמץ, וכל שכן נשי דידן, אשר יש להן זריזות גדולה בזה המצוה יותר ויותר מכל המצות'.

[ב] וכאשר שמענו אבותינו ספרו לנו, שלא כל אשה הורשתה לקרב אל הקודש רק הזריזות והמומחיות שבנשי הבית, והיו גדולי הבית עומדים עליהן לפקח. וכמו שכתב מהר"י יצחק הלוי זלה"ה באגרתו לחג הפסח (איש ימיני ח"ב עמ' ל"ב) ובענייני חמץ בפסח אף אחד לא יסמוך על הנשים אשר לא הורגלו בסדר שימור המצות.

[ג] ושמעתי מהראח"כ שליט"א כי סיפר לו מהר"ר חיים יצחק הלוי זלה"ה רבה של הרצליה, מעשה שהיה בחכם אחד שד"ר מארץ ישראל ששהה בצנעא בחג הפסח והיה מפקפק בכשרות המצות לפסח בטענה שלא יתכן שהנשים בוררות את החיטים כדבעי, כששמע זאת אביו מהר"י יצחק הלוי זלה"ה נטל פח אחד של חיטים שכבר נברר לפסח, ולעיני השד"ר עירב בו שבע חיטים מבוקעות. וביקש מהנשים לברור שוב חיטים אלו, ולתדהמתו של השד"ר מצאו הנשים את כל אותן שבע חיטים מבוקעות.

[ד] ועוד סיפר לי כי לרוב יראתן וחרדתן של הנשים מחשש חימוץ, אתרע מזלה של צדקנית אחת ובשעה שהדביקה המצה בתנור נפלה מידה על הגחלים שבתחתיתו, מיד ניסתה להוציאה ולא הצליחה ונחרדה חלילה שמא תחמיץ, בעלה שראה את המעשה הרגיעה שכמובן המצה תשרף עוד לפני שתספיק להחמיץ. אך מאותה החרדה שחרדה על חשש החימוץ נפלה למשכב ימים רבים לאחר חג הפסח ונסתלקה לעולמה.

פה קדוש

[ה] מהר"ר שלמה ב"ר אברהם אלנדאף זלה"ה, עלה מתימן לירושלים בצעירותו, ולימים ביקשוהו חכמי ירושלים לנסוע לתימן לאסוף תרומות עבור בני ירושלים, בדרכו הסתובב במאות ערים וכפרים בתימן ובחלקם אף תיקן תקנות חשובות לחיזוק התורה וגדרי הקדושה, למעשה כשבא לשוב לאה"ק החלה מלחמת העולם ולא היו

לאחי ורעי קוראי גליונות כתרי תורה ולכל בית ישראל, פסח כשר ושמח תזכו לשנים רבות ולמועדים טובים

בהזדמנות זו חובה נעימה עלי, להודות לאותם תלמידי חכמים שברשימותיהם אני נעזר מידי שבוע לעריכת ימי פטירת רבותינו חכמי תימן נע"ג, הראשון, הרב אלמוג שלמה אכלופי שליט"א ברשימה שבסוף ספרו שערי שלמה, השני, הרב אליהו ביטון שליט"א ברשימה שבסוף ספרו ארחות אבות, והשלישי, הרב משה פרץ שליט"א ראש מכון תורת חכמי ספרד והרשימה שבגליון תורת החכמים שבהוצאתו. ועוד ספרים רבים וחשובים שתיעדו רבים מחכמי תימן והמה לנו למשמרת, למען ידעו דור אחרון, וידידים נכבדים שאני נעזר בהם בבירורים שונים הנוגעים לרשימות אלו, כולם בשם הטוב יתברכו ממקור הברכה, זכות רבותינו הקדושים נע"ג תעמוד להם להתברך בכל מילי דמיטב, הון ועושר בביתם וצדקתם עומדת לעד. אכ"י"ר.